

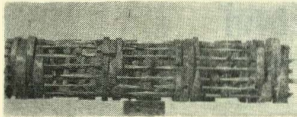
* Božidar Timotijević: VEČERNJE, izdanje Nolit, Beograd, 1966.

Boža Timotijević nije od onih pesnika koji na svojoj srebrnoj liri, kako bi rekli stari kritičari, zateže i tučane žice. Svoj na uskoj brazdi jedne emocije, rašnovan, u okviru koji je sam odabrao i na putu koji je sebi obeležio, on na čirkama lične klavijature modeluje, u reljef i plastiku pretvara, osećaje i osećanja blagosti, stišane gorčine, prolazanja i prolaznosti životnih oblaka, ono retko, nesvodljivo osećanje više melanholijske koje ozaruje sjajem mudrosti i onda kad je ta mudrost potisnuta u pozadinu slike i kad ne prešti afektivizma i ne potresa šarkim izlivima osećajnosti. Ovaj pesnik ima moć da u ljudima i stvarima vidi prelive njihova prelazanja u suprotna stanja, on u me da sluša ono taho, tajno rastakanje oblika i životnih energija u svemu što ostavlja iluziju trajnosti, dovršenosti, zatvorenosti i nerušivosti u sadržajima i oblicima sveta. Otuda njegovi vojnici u ovoj zbirci stihova* imaju nečeg tavnog i umornog u stavu i gestu i žive više životom neživih senki i porod sveg „zveketu oružja“, mirsa konja i pored izgleda koji odaje „grube muške životinje“, ti ljudi nose u duši želje ne probavte bića i smiruju se u belim čistim plahama kao deca:

... Ušli su kaljavi, i zarasli i u mod-ranim ranama
ubistvo su se bavili ko starim do-brim zanatom;
u predvorjima stajale su žene i levice
skupa
posmatrajući oprobane i grube
muške životinje.

Ušli su u zidine lica glad i kao ponoc-
lepa natumena lica bez sna i bez
ljubavi.
Iz duše su im rasli žedni pustinski
kaktusi,
s kojima su legli u bele čiste plakte
kraj žena.

Timotijević u tim oblastima zna da izvu-
če najdublje tonove, da domami u izraz i
pretvori u emotivno dejstvo život tajne
strepnje „u pepeljastoj žiti zela“, urne da
čuje u tišinama hod mrtvih, i kraj sve
bistrine u spoljašnjem izrazu, kraj sve
salivnosti i tečnosti ovih stihova koje mogu
da stvore varljivu impresiju površinskog
bilistanja, on ne ostavlja mesta precioznm

iluzijama, ne može da primi kao mudrost sta-
rinsku devizu da „jedna iluzija vredi ko-
liko jedan grad“. Otuda u njegovoj poe-
ziji onaj, ako se tako može reći, podzemni
rad smrti u svakom obliku i još pre-
izrazitije, gorko osećanje neostvarenih
želja i iluzija:

Mi ništa nemamo, drugovi, mi smo
siroti putnici,
slučajni namernici što žedni tuma-
raju tamo-amo,
hteli bismo bistru vodu belih izvora,
al' tamo šuma
muti svoje srce, muti svoje obraze i
naš ubogi san,

Kad padne noć, u podnožju prestanu
naša mlada srca,
na svom lištu hrasta, nad borovim
iglama zaspijo,
a kad o ponoci doleti vetar pod naše
toplo pazuju.
neverstva započnu svoj laki hod od
nas do nebesa. (Tavni domaćin)

Život je samo kratki treptaj svetlosti na-
tas između dve senke, i, što je teže, taj mali,
kratak, disanjem hranjen tajas, još na sa-
mom izvoru zarađen je klicama tame i
teži ogromnom okeanu nebića nerazumnom
a prirodnom snagom noćnih leptira. „Iza
drveća leži nečiji trup“, i kad nije pris-
utan, i zeleno rajsko podne života, gotovo
bez izuzetka, odvija se na gnjiljoj postelji
umiranja i dok ljudska jezikina misli na
brda koja se zlate u daljinu, na rojeve
hranljivih uspomena, dok se ručke pružaju
besklicno i radošno u plavetnilo, ogromna,
nečujna senka lukavo se smeši svom ple-

smerne svetlosti bože timotijevića

MIROSLAV EGERIĆ

nu. Zato u stihovima Bože Timotijevića
na mahove zazvuče živerna skoro svelačka
melodija i njegove silke dobiju neko od
astralne, drhtavo bolne, nebeske boje:

Naše žene čarne u urbama vlažnim
čekaju nas dugo i već vrlo slape,
u večernje neko, kad počne da daždi,
zaspasše u mutnim potocima lepe.

Ni usne im modre ne stigismo taći,
niti kose nosne, niti prste tonke.
Rekoše: na nebu sve čemo ih naći
gde pevaju pesme iz ratne čitanke.
(Povratak iz rata)

Svet i život prepleteni su, ili, na kraju,
bivaju prepleteni paukovim predama i
paukovo „blisko trupkama“ nad svežim
ljudskim mesom i dahom zamračuje i pro-
dubljuje tragizmom svaki pokret i gest,
svaki oblik, svaku misli na uznesenost:
uspavanka nad kolevkom deteta postaje
očekivanje smrti, čovekova akcija postaje
približavanje opasnom žalcu svetiljke; ve-
liki, naivni, opijeni noćni leptir, to drht-
tavo i zanosno srce sveta, dodiruje Sud-
binu i kad misli da je prevladava, igra
se životom i kad misli na premoć nad smr-
ću, stvara u žaru samoće.

A' pauk onaj debeo, šumski,
s hiljadu strana već se čuje.
Svejedn'o, ti lice rukama skriváš
toj maloj lutki što boluje.
(Pauk)

Na kraju, svakako, bilo bi pogrešno re-
ći da ovi pesnici, kraj sve niže stignje
ljudske i životne zamršnosti i preplita-
nja životnih i neživotnih procesa, da je to

poezija koja okreće leđa životu i život-
nom, da se u njoj smišljeno i bez ostataka
gnjezdi pesimističko osećanje životnog
toka i proticanja. Za takav odnos hoće se
i više ljudske i intelektualne kohezije, ve-
ća jednodimenzionalnost misli, snažna mono-
manska strast od koje je „Timotijević da-
leko i u kojoj, reklo bi se, po osnovnom
tonu ove poezije, otkriva jednog od nepri-
jatelja ljudske punoće, smelnju ljudskom
misaonom i osećajnom grananju i bogat-
stvu. Ti stihovi su jedno silovo više u
azbuci ljubavi, slovo meke, melodičnoe
predanosti životnim sadržajima, prisutno-
sti, one nesvodljive spone koja vezuje oset-
ljivu, oplemenjenu dušu sa životom i zbog
koje (veze) vrđi živeti i nadati se u zam-
ršenom zemnom lavirintu. Stvoreni na
osećanju neživih veza života i umiranja,
oni prostiru duhu jednu svedenu, ljupku
i čistu viziju dobrote, umilnosti, smerne
svetlosti. Tih, kao na surdini izvučeni, ti
tonovi mirne hrabrosti, gorke postojanosti,
idealizma bez iluzija, rafinovanosti bez
koketerije, unutrašnjeg znanja bez ohol-
osti, uspravnosti bez parade, svedoče o
jednom daru koji iskustva unutrašnjeg
životu nije podredio varljivim potrebama
spoljašnjih naloga, i koji kad govori o se-
bi nesvodljivim pravima pesnika može re-
ći da govori o nama. U tom smislu ovo
„večernje“ pevanje Bože Timotijevića mo-
glo bi se zvati Jutarnje i smerna uzornost
njegovog načina govora znači, za mene, i
tihu apel pesnicima, poziv na otrežnjenje
od krupnih poza a nezavidnih rezultata.

Naša mlada moderna poezija može da
nam pruži primere snažnijih individual-
nosti, ponornijih poruka, većih poleta ima
gizanje, kakav je Branko Miljković, raz-
mahnutije volunternosti sopstvenog gesta,
kakav je Brana Petrović u svojim stihovi-
ma, više silovite, uzbuđene, silinom div-
ljeg vetra nošene pobune, kakvu nosi Bo-
židar Šujica, elementarnije akcente nostal-
gije i drevne veze sa deinstvom i zem-
ljom kakve neguje Dragan Kolundžija, vi-
talinije dotiće sa svetom bioloških, kulturnih,
nepoređanih doživljaja, kakvi su oni u sti-
hovima Ljubomira Simićevića, ali ostaje ne
osporna činjenica da svet sklada, mere,
priradnosti i jednostavnosti u izrazu osta-
je samo osvojenja zemlja Bože Timotije-
vića. Stepen zrelosti na kojem pesnik po-
činje da živi svojom poezijom, da biva
instrument unutrašnjih glasova, koji će
jednom, svedeni u reljef jedinstvene ce-
line, pokazati zapremnu i doslednosti
Dela.

U gospode Natalije duh je bio vedar i jak. Radila je
do dva u kancelariji i u njenoj radnoj jedinici kažu da
je bila dobra radnica, a potom je tresla kuće Beogradom.
Obuče kaput, kancelarijske papuče uredno skloni u do-
njnju fičku, obuje cipele na visoku stiklu, puder na nos,
pe kreme ulicama.

Evo gospode Natalije, misle neki, a neki evo druga-
rice Natalije, dobar dan. Ona se nasmeši, otpozdravi do-
bar dan, a niko i ne sluti kuda je naučila. A Nata se
tek odupre o neku kapiju, neki čosać a bogami i zadnju
fasadu kakve zgrade, pa tresi, tresi. I tres se kuća, tres-
e, a niko od ukucana ne primećuje, jedino se toga dana
osećaju potresni bili čine, i najmanjom sitnošću, pa se
u njima, meće po meću, neopazeno nešto izmeni. Em je
neopazeno, em zauvek i nepovratno.

I tako je Nata dimala Beogradom a da to niko nije
primećivao. Taj joj je posao bio od velike radosti i činio
je srećom, nemirnom, azibabanom.
— Tresuljice, tresuljice, tresmi licem o ulice, pevušila
je Nata presecajući raskršća, a poznicima je govorila
dobro dan.

Kod kuće su je čekali muž i žena a bogami i deca.
Ta pomenuta žena nije ju čekala sa velikom radošću
jer skoro da je bila druga žena Natinom mužju. Deca su
bila koje Natino koje od te Ljiljane a koje i od treće
žene, ali Nata sva draga podjednako. I volela je ona za
njih da rinta, da im pere pelene i školske kečeje, da im
kuva griz i restuje džigericu, kupuje zemčike i marci-
pane, da ih doji i umiva, već kako je kojem detetu tre-
balo.

Posla uvek preko glave, jedva da je Natalija stizala i
na sebe da gleda. A bila je lepa žena, zelenih očiju i
ride kose, u stvari lepota za one koji taj tip vole. Jeste
da je kosu farbala u crveno i da su joj oči pozelenile
jednom kad se mnogo jedila — proradila žuč. Ranije su
bile crvene, od plača. Još od detinjstva je bila mnogo
pljačljivo dete, kako se žalia njena pokojna majka Kloti-
lida.

Gospoda Klotlanda bila je nemačkog poretka što će
reći iz Rurske oblasti. Uzeo je Natin tata dok je tamo
radio. Zato su neki šaputali da je drugačija Natalija
Švabica što joj nije baš bilo milo pa je svesno saradavala
sa partizanima i doturala im marljivo jabuke i med iz
nemačkog magazina u kojem je otac Vlastimir, budući
znalac jezika, primudno radio kao magacioner.

Ali, to su bile vremena davna, majke Klotlande više
nema i Nata samo ponekad ide na groblje da je obiđe,
jer iako joj uvek voli svoju majku, ne voli grobljansku
atmosfera. Nešto je tamo guši, a gušio je bogami jednog
predvečnja i vampir u kariranju košulji. Vampir je
bio visok i imao rukavice postavljene jagnjećom dlakom
i dobro je izdavao gospodu Nataliju na Klotlandinom gro-
bu. I mada joj to nije bilo baš neprijatno — od onda
ređe ide na grob a i to samo po danu.

Inače, Natalija se davila i odistinski, u Dunavu na
Đačkom. No i to u stvari nije bilo pravo davljenje, jer
se davila u rupi od kanalizacije — nepoklopljenoj. Osta-
vili nezatvorenu rupu i gospoda Natalija, tada u stvari
još gospodica, mada je već uveliko bila zabrazdila sa
jednom koji je trebalo da joj bude muž pa nije, dakle
Nata, Naci, Natica kako su je tada od mišle i zaljubl-
jenosti zvali, i punom čvstu tek probuđene ženstvenosti i
u oskuđnom i otvorenom kostimu koji je taj čvt dvio
podvlađio, ništa ne skrivajući, išla je po pesku u drve-
ninom nanutlama na stiklu, glave visoko uzdignute, ponosne.
Ko bi i pomislio da može da joj se otvori rupa pod no-
gama. A otvorila se i Natalija iščeze sa svetlosti sunca u
mračne dubine kanalizacije. Posle su je naravno spasili
i ona se tako strasno stide da je na Đačko nije ni do-
lazila, nego je otada haraćila po Savi, ispod mosta gde za
njenu bruku nisu znali, mada joj je do tamo bilo dalje.

No i to su bili dani pod brizantemama, prošli kao i
mama joj Klotlanda, da se na njih pokatkad prinese bu-
ketić cveta i upali sveća u znak sećanja, ali bez suza
pa i bez uzdaša, jer Natalija je stvarnost primala realno,
onako kako joj se pruži.

Tako je i Mirjana primala realno, po steske Stanka, pa
posle Đorda, kako su joj se pružali. Umela je ona i za
njih da odvoji vremena, da im se nasmeši onim svojim
zelenim očima i da im zamirisše svojom kosom crvenom
i ofarbanom, a ponekad da im i krevelinju koju su za-
jednčki u ljubavnoj ekstazi prjali, domaće, fino opere
a ne da nose u servis da im zamurdaše. Nego Nata to iz-
beći, pa stavi vespilj, pa uslikra pa ispegla da sve bi-
stalo jasnoćine i čaršavi i mirisu na ozon. Đordu je po
krevelinju i plave tužne izvrela, toliko ga je volela.

U međuvremenu tresla je Nata Beogradom, a da to
niko nije znao. Ni najvoljenijem, čak ni deci svojoj i
muževljevoj pred kojom inače nije imala tajni budući da
su deca jedina na svetu nevina i čista, Nata nije pri-
čala kako tres zgrade Beogradom. Jednom je Stanku,
a nekada davno i mužju joj Jovanu u nastupima iskre-

natalija

MIRJANA STEFANOVIĆ

nosti i duboke bliskosti kad se osećala ranjiva i meka i
puna želje da se isprica, da se prospe, eto to sam ja,
razderite zavese, natuknula nešto o svojoj želji da čini
velika dela, da uzemirni svet, da i širi Beograd a ne sa-
mo njeni poznanici kojih i nije bilo previše dozna za nju,
da se proslavi nećim neobićnim i čuvenim. Tu duboku
njenu želju nisu razumeli ni Jovan a ni Stanko. Jovan joj
je samo rekao, ludice, a onda im je i sin Zoran zaplakao
u kolevci pa je morala da ustane da ga podoji. A Stanko
joj je rekao, gušće moje, pomilovao je po glavi, pogledao
na sat, pobacio čebad i počeo brzo da se oblači jer je
imao sastanak radničkog saveta. I tako je Nata, u ta dva
životna pokušaja da otkrije svoju veliku tajnu, da tako
reći pruži nulu svoje duše, njen svet najbelji, moleći,
za pomoć, za savet, za saućete, ostala neshvaćena i po-
malo gorka kao da je jela zelene breskve ili ne daj bože
zelenu ljusku od oraaha. I tako je kuće morala tresi u Pe-
traj dok je njena duša žudela za slavom. Jeste da je to-
resući kuće osećala veliku satisfakciju. Izgleda da je to bi-
lo baš ono pravo, ono zašta se ona rodila, ono u čemu
je bila njena životna šansa, ono što je proisticalo iz nje-
nih najintimnijih ubeđenja. Sve ostalo bilo je samo san,
i kancelarija, i deca ona silna koju je tako brižljivo ne-
govala, i ručkovi koje je gotovila i muž i njegove žene
i kuća koju je Nata držala veoma uredno i veliki veš
koji je prala, čak i bioskop i pozorište u koje su pone-
kad išli sa starijom decom, sve je to bio samo san a ne
njena unutarnja realnost, ne ono pravo. Kroz sve to Nata
je prolazila neokrzavta, nedirnutu, čak ni na majčinom
grubu nije bila potresena, a o ču i da ne govorimo.

Otac je imao kuću na Krnjači i tamo za Natu gojio po
dve svinje godišnje, da se zakolju u decembru, kad su
najdeblje. I to je bilo dobro, naročito otkad je meso po-
skupelo, ali ipak ni tog živog oca Nata nije volela to-
liko koliko svojoj silnoj tajnu, kreativnu, razaračku da
je tako nazovemo delatnost.

Nata je želela da se za njeno delanje nekako sazna,

da o njoj pišu novine, da je ljudi pokazuju prstom na
ulici, to je ona što nam duše potresa, to je ta opasnica,
taj bog od kojeg se ne možemo odbraniti, pred kojim sto-
jimo pognute glave, ta čudotvorica što upravlja sudbi-
nama grada po svome slobodnom izboru, kako joj padne
na pamet, tako nas protrese, životu nam izmeni pamet
u tebe, njega u mene, pa se posle pitamo šta nam se to
desilo i u tom pitanju i ispitivanju dođe nam i kraj.
Nata je želela da ljudi sede u svojim mnogospoljatič-
napi i uznemireni kao kad se popije mnogo kafe i po-
puše tri kutije cigareta, da sede sa rukama što drhte kod
drže escaje ili novine i načuljeniji usiju čekaju kada će
im ona zatrešti kuću. Da sede nervozni na oprazu, sa noža-
ma jareći spremni na beg i da na kraju, kada ona po-
čne svoj božanski posao ipak ne pobegnu, fascimirani, od-
jednom onemicali, prepustući se Natu — sudbini, Natu —
opštoj volji, Natu svemoguću, ojednom željni promene,
o jednom u stilu puklo kud puklo, samo neka bude nešto
osećajući koncentrat onoga što u godinama prezelog
mira, onim sumanutim godinama koje prethode ratu ose-
ća omladina.

Nata je želela da noćnim ulicama počnu da je ra-
stojaju praće herde onih naprevoznih, mračnih i na
prstima, u čarapama neživih. Bez tog znanja ljudskog
da ona upravlja njihovim sudbinama bojala se Nata da
će i prestati njena moć, da će malo pomalo, kao voda,
kao pesak kroz prste iščileti, i ona ostati obična Natalija,
polja službenik polja domaćica, majka i supruga. U isto
vreme plašila se ona toga svog straha, ali samo u za nju,
vremenom rešimem dovoljno, plašila se ona te po-
trebe za povlađivanjem javnosti, za ona zasićenju
za koliko je moćna, zar ti joj onda trebalo to priznanje
javnosti, ukoliko, pitala se je li bogu potrebna pastva da
bi znao da je bog, je li samoojavljivanje, ulazak u tudu
svest, jedini dokaz postojanja.

No ti su časovi sumnje, kao što smo rekli, bili retki
i uglavnom nisu mutili njenu najveću sreću u životu,
što će reći one momente u kojima je Natalija pevala
„tresuljice tresuljice tresmi licem o ulice“ i tresla. Taj
prilično folklorni dvostih, naivan i pomalo primitivan
bio je njena himna tako reći, bio je lajtmotiv njenih bo-
žanskih akcija.

I tako, ko zna šta bi se sa Beogradom desilo, ko zna
koliko bi broj pomenutih ljudi porastao, da Nata nije u
jednoj svojoj akciji samopotrudivanja i nastradala. Navoe
je davno da zatrese jedan kućarćki sklon padu negde na
Cukarici, na obali Save, kućarćki koji je mogla mirno
i zaobići, zbog kojeg se nije ni morala truditi jer u
njemu su živeli samo stari polukvalifikovani radik And-
rija i još starija mu majka, obmevidela i džandrija, ako
ne računamo nekoliko domaćih životinja kao što su pas,
mačka, dve-tri kokoške i jedna pitoma vrana. Zatrebla
je Natalija tu kuću i upela se jedva, tek je joj tu dođe i kraj.
Polomi kuća Natu obne i zadade joj frakturu lobanje,
pa je posle na traumatološkoj klinici sva izušavana i iz-
dahnila.

Njeni su joj se lepo odužili koliko su mogli. Izašla
je „u Politici“ tri oglasila o njenom smrti. Jedan od mužja
joj Jovana, u čitajući, jedan veći i crno ukvoren od nje-
nog ožalošćenog preduzeća i radnog kolektiva, i jedan,
da zasvedoči o ljudskoj pokvarenosti dala je radosna druga
žena Jovanova Ljiljana. Tako se baš i potpisala, rado-
sna Ljiljana Petrović. Ljudi su rekli da je to najludski,
a oni osetljiviji priznali su da žena ima pravo jer deliti
jednog čoveka nije prijatno, makar i sa anđelom, pa i ad
se takva situacija na bilo koji način prekinie, ima po-
bednička strana prava da se raduje, čak i javno, mada
je to, slagalni su se i oni najosetljiviji, pomalo nekusno.
Ali, potreba za slavom kao što vidimo nije bila samo
Natina.